

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА (МОРФОЛОГІЯ І СИНТАКСИС)

Освітньо-професійна програма	Румунська мова та література
Спеціальність	014.01 «Середня освіта (румунська мова та література)»
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Рівень вищої освіти	перший бакалаврський
Факультет	філологічний
Мова навчання	українська

Розробник: Шабат-Савка Світлана Тарасівна – доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови.

Профайл викладача:

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=LvzPp3sAAAAJ&hl=uk>

Контактні телефони: +380507038586

E-mail: s.shabat-savka@chnu.edu.ua; shabat-savka@ukr.net

Консультації онлайн-консультації на платформі Google Meet (середа, 13.00 – 14.30 год.)

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Навчальна дисципліна «Сучасна українська мова: морфологія і синтаксис» призначена для студентів спеціальності «Середня освіта (румунська мова та література)». Цей курс забезпечує всебічне вивчення явищ морфології та синтаксису на сучасному етапі розвитку української граматики, репрезентує лінгводидактичні засади вивчення важливих розділів мовознавства у шкільній практиці викладання української мови.

Морфологія і синтаксис – важливі й необхідні компоненти програми професійної філологічної освіти. Пропонований курс спрямований на те, аби студенти краще засвоїли теоретичні положення про морфологію як розділ мовознавства, що вивчає слово як частину мову, та синтаксис як систему синтаксичних одиниць (синтаксем, словосполучень, речень, тексту), які забезпечують функціонування мови як засобу спілкування, важливого чинника державотворення.

2. Мета навчальної дисципліни – системно проаналізувати повнозначні та службові частини мови, їхні граматичні категорії, граматичні значення і форми, особливості морфологічних парадигм іменника, прикметника, числівника, займенника, дієслова; незмінність прислівника як частини мови; схарактеризувати синтаксис як систему синтаксичних одиниць, здатних реалізувати предикативність та комунікативну настанову в процесі спілкування.

3. Пререквізити. Теоретичною базою вивчення дисципліни є навчальні курси: «Сучасна українська мова: фонетика і лексика», «Сучасна українська мова: морфеміка і словотвір».

4. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

- особливості морфології як одного із важливих розділів граматики й історію питання про частини мови;
- основні аспекти дослідження мовних явищ (іменних частин мови);
- парадигматичні особливості іменних частин мови;
- семантичні, граматичні та синтаксичні особливості дієслівних форм;
- особливості службових частин мови – прийменника, сполучника, частки, вигука;
- особливості словосполучення як синтаксичної одиниці;
- класифікацію головних членів речення та поширювачів структури речення;
- історію вивчення односкладних речень у мовознавчих студіях;
- диференціювати спільне та відмінне між двоскладними та односкладними реченнями, засоби вираження головного члена в односкладних реченнях дієслівного та іменного класу;
- структурні та змістові параметри неповних речень; типи еліптичних речень; різновиди реченнєвих еквівалентів;

- основні досягнення й тенденції в галузі української морфології та синтаксису;

розуміти:

- граматику як мовознавчу дисципліну, що вивчає основні граматичні поняття, що лежать в основі виділення системи частин мови;

- морфологію як системний мовний рівень, що увиразнює специфіку української мови;

- динаміку лінгвістичних досліджень у галузі морфології, зумовлену виходом найновіших праць у граматичній царині української лінгвістики;

- критерії розмежування частин мови як важливий етап виокремлення тих або тих частин мови;

- суть поділу частин мови на повнозначні та службові;

- синтаксис як систему мовних одиниць: словосполучення, простого речення, складного речення, складного синтаксичного цілого;

- лінгвальну природу односкладних речень та критерії їхнього поділу на структурно-семантичні та функціональні різновиди;

вміти

- визначати граматичні значення іменних частин мови, засоби та способи їхнього вираження; розрізняти граматичні категорії;

- диференціювати частини мови за основними критеріями – семантичним, формально-граматичним, синтаксичним;

- виконувати морфологічний аналіз повнозначних та службових частин мови;

- комплексно аналізувати прості речення за схемою синтаксичного розбору;

- розрізняти словосполучення за морфологічним вираженням головного компонента; за видом підрядного зв'язку;

- розрізняти односкладні речення дієслівного та іменного класу,

- аналізувати контекстуальні, ситуативні та еліптичні неповні речення;

- пояснити різнобічне вивчення синтаксичних явищ в українській та румунській мовах.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	2	4	3	90	15	15			56	4	екзамен

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Морфологія. Іменні частини мови												
Тема 1. Морфологія. Іменник як частина мови		1				6						
Тема 2. Парадигматика іменників		2	2		2	6						
Тема 3. Прикметник як частина мови		1	1			6						
Тема 4. Числівник як частина мови		1	2			5						
Тема 5. Займенник як частина мови		1	1			5						
Разом за змістовим ЗМ 1	32	6	6		2	28						
Змістовий модуль 2. Дієслово. Прислівник. Службові частини мови та вигук												
Тема 6. Дієслово як частина мови		2	1			6						
Тема 7. Парадигматичні особливості дієслівних форм		2	2			6						
Тема 8. Прислівник як частина мови		1	2		2	6						
Тема 9. Службові частини мови та вигук		1	1			6						
Разом за змістовим ЗМ 2	40	6	6		2	24						
Змістовий модуль 3. Синтаксис словосполучення												
Тема 10. Синтаксис. Основні		2	1			4						

синтаксичні одиниці.												
Тема 11. Словосполучення як синтаксична одиниця.		1	2									
Разом за ЗМ 3		3	3									
Усього годин	72	15	15		4	56						

5.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Іменник як частина мови. Парадигматика іменників	2
2	Особливості прикметника як частина мови: парадигматика, лексико-граматичні розряди, ступені порівняння.	1
3	Числівник у системі частин мови. Словозміна числівника	2
4	Займенник як частина мови. Парадигматика.	1
5	Дієслово як частина мови. Загальнодієслівні категорії	1
6	Дієслово як система форм: інфінітив, способів форми, дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на -но, -то.	2
7	Прислівник. Розряди прислівників за значення, ступені порівняння.	2
8	Службові частини мови та вигук.	1
9	Основні синтаксичні одиниці в українській мові	1
10	Словосполучення: будова, класифікація, ти підрядного зв'язку	2
	Разом	15

5.4. Тематика індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Односкладні речення номінативного типу в пареміях українського народу.	1
2	Функціонування нечленованих комунікативів у діалогічному мовленні: українсько-румунський дискурс	1
3	Частки і вигуки як засоби вираження суб'єктивної модальності.	1
4	Транспозиційні особливості форм дієслівного способу.	1

	Разом	4

5.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Частини мови як основні морфологічні одиниці	6
2	Взаємопереходи в системі частин мови	6
3	Атрибутивна семантика та її реалізація мовними засобами української мови.	6
4	Сучасні тенденції в родовій категоризації іменника.	5
5	Орфографічні аспекти вивчення самостійних частин мови	5
6	Мовний знак як структурний елемент системи мови	6
7	Дейктична функція займенників у тексті.	6
8	Зв'язок числівників з іменниками	6
9	Лінгвістичний аспект вивчення проблеми «іменник та інфінітив».	6
10	Стилістичні та синтаксичні аспекти вивчення іменних частин мови	4
	Разом	56

6. Система контролю та оцінювання:

Види та форми контролю

Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (екзамену).

Об'єктом оцінювання знань студентів є програмовий матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту, написання реферату, створення лінгвістичного словника, створення презентації, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю слугує перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту дисципліни.

Методи оцінювання

Метод письмового контролю. Здійснюється за допомогою контрольних робіт, диктантів, письмових завдань, які можуть бути короткочасними (15–20 хв.) і протягом усього заняття.

Метод усного контролю. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед студентом декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією групою студентів. Правильність відповідей визначається викладачем і коментується. За підсумками контролю виставляються оцінки.

Метод тестового контролю. В основі такого контролю лежать тести – спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких свідчить про наявність (або відсутність) у студентів певних знань, умінь.

Засоби оцінювання

- контрольні роботи;
- тести;
- реферати;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на занятті;
- завдання на мультимедійних засобах;
- законспектовані наукові праці;
- термінологічний словничок.

7. Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінювання рівня та якості знань студентів здійснюється із врахування індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінку «відмінно» («А») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 90–100 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- ґрунтовно засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу, вміють її використовувати для аргументації тих чи тих положень при розкритті змісту відповідної проблеми;
- виявили поглиблене розуміння традиційного витлумачення частин мови;
- чітко диференціюють словосполучення серед інших синтаксичних одиниць;
- вільно оперують фактологічною джерельною базою, оволоділи відповідною науковою термінологією, що передбачена при засвоєнні пропонованого курсу;
- регулярно, кваліфіковано з використанням матеріалів додаткової літератури брали участь у реферативних повідомленнях;
- глибоко опрацювали всі питання, які винесені на самостійне вивчення;
- виконали індивідуально-творчі завдання;
- глибоко розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «добре» («В») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 80–89 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- в основному засвоїли матеріал, який дає можливість узагальнювати традиційну та нетрадиційну концепцію частин мови;
- чітко диференціюють словосполучення серед інших синтаксичних одиниць;
- продемонструвати знання фактичного матеріалу, частково володіють відповідною науковою термінологією;
- брали досить активну участь при обговоренні питань у реферативних повідомленнях;
- опрацювали питання самостійного вивчення;
- розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «добре» («С») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 70–79 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- виявили обізнаність та частково засвоїли рекомендовані до кожної теми джерела та спеціальну літературу;
- в основному засвоїли матеріал, який дає можливість розуміти морфологію як один з розділів граматики;
- чітко диференціюють словосполучення серед інших синтаксичних одиниць;
- продемонструвати знання фактичного матеріалу, частково володіють відповідною науковою термінологією;
- розкрили, але не повністю питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «задовільно» («D») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 60–69 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не повністю опанували матеріал, передбачений програмою курсу, мають досить поверхневі знання щодо проблем, які вивчалися;
- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, що розглядалися під час лекцій та роботи у реферативних повідомленнях;
- обмежилися опосередкованим вивченням наукових джерел та мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- пасивно поводити себе під час роботи у колоквиумах, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- частково розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «задовільно» («E») отримують студенти, які набрали загальну суму балів 50–59 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- показали фрагментарну обізнаність щодо змісту питань, що розглядалися під час лекцій та роботи у реферативних повідомленнях;
- обмежилися опосередкованим вивченням історичних джерел та мінімальним опрацюванням рекомендованої літератури;
- пасивно поводити себе на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- фрагментарно розуміються у питаннях, винесених на підсумковий модуль-контроль.

Оцінку «незадовільно» («FX») з можливістю повторного складання отримують студенти, які набрали загальну суму балів 35–49 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не відвідували частину занять і колоквиумів;
- пасивно поводити себе на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи;
- не опрацювали рекомендованої літератури, у зв'язку з цим не орієнтуються в принципах української орфографії та орфоєпії;
- не розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Оцінку «незадовільно» («F») з обов'язковим повторним курсом отримують студенти, які набрали загальну суму балів 1–34 від максимальної кількості можливих. При цьому:

- не відвідували практичних занять;
- пасивно поводити себе під час роботи на практичних заняттях, не виявили належних навичок і бажання до самостійної роботи,
- не опрацювали рекомендованої літератури, у зв'язку з цим не орієнтуються і не знають принципів та критеріїв виділення частин мови;
- не бажали відповідати на поставлені питання під час проведення практичних занять, фактично не засвоїли програму курсу;
- повністю не розкрили питання підсумкового модуль-контролю.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)									Кількість балів (залікова робота)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль №2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T6	T8	T9	40	100
6	6	6	6	6	7	7	8	8		

8. Рекомендована література

8.1. Базова (основна)

1. Гуйванюк Н.В., Кардашук О.В., Кульбабська О.В. Синтаксис сучасної української мови: Схеми і таблиці. – Чернівці, 2003.
2. Горпинич В.О. Морфологія української мови. – К.: „Академія”, 2004. – 336 с.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови: Навч. посібник. – К.: НМК ВО, 1992. – 396 с.
4. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця: „Поділля”, 2003. – 464 с.
5. Леонова М.В. СУЛМ: Морфологія. - К.: Вища школа, 1983. – 264 с.
6. СУЛМ: Морфологія / За заг. ред. І.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 584 с.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 2005. – 430 с.
8. Український правопис. К.: Наук. думка, 2019. 392 с.

9. Шабат-Савка С. Іменні частини мови : навчально-методичний посібник / Світлана Шабат-Савка, Алла Агафонова. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – 152 с.
10. Шабат-Савка С.Т. Службові частини мови та вигук: [навчально-методичний посібник] / А.М.Агафонова, С.Т.Шабат-Савка. – Ч.: Чернівецький нац. ун-т, , 2011. – 80 с.

8.2. Допоміжна

1. Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії. – К., Наук.думка, 1991. – 171 с.
2. Болюх О.В. Парадигматика іменника // Мовознавство. – 1995. - №4-5. – С.24-29.
3. Вихованець І.Р. Родовий відмінок: центр чи периферія відмінкової системи? // Лінгвістичні студії: Зб.наук.пр. – Д., 2001. – Вип..1. – С.10-16.
4. Митяй З. Прикметникова реалізація неповного ступеня вияву ознаки // Наукові записки Вінницького держ. педагог. ун-ту ім. М.Коцюбинського. Зб. наук. пр. – Вип.2. – Вінниця, 2000. – С. 53 – 57.
5. Гуйванюк Н.В. Засоби вираження присвійності в українській мові. – Чернівці, 1975. – 20 с.
6. Костусяк Н.М. Категорія ступенів порівняння прикметників і прислівників. – Луцьк, 2001. – 219 с.
7. Качура В.О. Ступенювання ознаки предмета в семантико-функціональному аспекті // Мовознавство. – 1991. - № 1. – С. 38 – 42.
8. Щепка О. Еволюція поглядів на статус і семантику українських компаративів // Лінгвістичні студії: Зб. наук. пр. – Вип. 13. – Донецьк, 2005. – С. 100 – 104.
9. Крижанівська Н.О. Короткі форми прикметників в українській мові // Українська мова в школі. – 1960. - № 1.
10. Мойсієнко А. Вставні конструкції, що вказують на спосіб об'єктивації думки // Лінгвістичні студії. – Вип. 2. – Ч.1. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – С. 183-187.

9. Інформаційні ресурси

1. Інститут української мови: <http://www1.nas.gov>.
2. Український лінгвістичний портал: <https://www.ulif.org.ua/>.
3. Портал української мови та культури: <https://slovnyk.ua/>.
4. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови. – К.: Освіта, 2012. 270 с. / Режим доступу: <https://ushchuk.files.wordpress.com/2013/09/d196.pdf>.
5. Український лінгвістичний портал: <https://www.ulif.org.ua/>.